

Ekonomika USA

Ekonomicky najvyspelejšou krajinou sa USA stali za necelých 400 rokov svojej histórie. Na túto skutočnosť vplývali viaceré priaznivé podmienky – najmä *rozsiahle územie vhodné pre extenzívne poľnohospodárstvo a veľké prírodné bohatstvo*. V tomto kontexte sa vývoj ekonomiky USA uberal dvomi základnými smermi: 1) rýchlym rozvojom trhových vzťahov v poľnohospodárstve a 2) industrializáciou a rozvojom trhových vzťahov v priemysle. Už na začiatku 20. storočia sú USA v objeme výroby na prvom mieste na svete. V období I. svetovej vojny posilnili svoju pozíciu a následne sa v 20. rokoch 20. storočia stávajú *najvýkonnejšou rozvinutou ekonomikou sveta*. V 30. rokoch sa USA museli vysporiadať s deštruktívnym dopadom Veľkej hospodárskej krízy (pozri nižšie informácie o hospodársko-politických opatreniach v rámci programu New Deal), koncom 30. rokov sa ekonomická situácia stabilizuje a v priebehu II. svetovej vojny dosahujú USA vysoké tempá ekonomického rastu. Po II. svetovej vojne (v období 1950-1990) postupne klesá relatívny podiel USA na celosvetovej priemyselnej produkcii (pokles z cca 60% na menej ako 30%), na svetovom HDP (pokles z cca 1/3 na cca 1/4) a na svetovom exporte (pokles z viac ako 16% na 12%). Príčiny tohto vývoja zahŕňajú nepriaznivý vývoj produktivity práce v ekonomike USA, pokles medzinárodnej konkurencieschopnosti významných amerických exportérov, ale aj rast nákladov politickej a vojenskej povahy v súvislosti s tzv. Studenou vojnou a predovšetkým rastúcu váhu Japonska a Európskeho centra vo svetovej ekonomike v uvedenom období. Napriek tomuto relatívnemu poklesu však ekonomika USA zotrvala na pozícii najvýkonnejšieho spomedzi triády centier svetovej ekonomiky. Vývoj ekonomiky USA od 90. rokov 20. storočia po súčasnosť ovplyvňuje viacero významných faktorov, predovšetkým: 1) tlak na zvyšovanie otvorenosti ekonomiky USA (rastúci objem exportu a importu vyvoláva tlak na zvyšovanie konkurencieschopnosti americkej produkcie), 2) výrazné technologické zmeny (informačné technológie, biotechnológie, genetika), 3) rastúce zapojenie vysokokvalifikovanej pracovnej sily pri relatívne miernom raste reálnych miezd. Ekonomické priority USA v ostatných dvoch dekádach (funkčné obdobia G. W. Busha, B. Obamu a D. Trumpa) súvisia s potrebou reforiem daňového systému, systému sociálneho zabezpečenia (dôchodkový systém, systém zdravotného poistenia, atď.), ako aj s potrebou znižovania federálneho rozpočtového deficitu.

Ekonomika USA sa dá charakterizovať ako **sociálno-ekonomický systém opierajúci sa o individualistickú anglosaskú formu kapitalizmu**. V popredí sú hodnoty ako osobná iniciatíva (podnikavosť) jednotlivca, individuálna zodpovednosť za kvalifikáciu a formovanie ľudského kapitálu. Hospodárska politika má vo väčšine období výraz princípov klasického liberalizmu s akcentom na slobodu trhu, samoregulačné mechanizmy a legislatívny rámec vytváraný štátom. Štátna regulácia sa v rôznej miere uplatňuje najmä v oblasti ochrany výroby a spotrebiteľa, ochrany životného prostredia a v oblasti obrany a bezpečnosti. Ekonomika USA sa vyznačuje modernou **sektorovou štruktúrou typu SIA** – na tvorbe HDP sa podieľa terciárny sektor (S) viac ako 80%, priemysel a stavebníctvo (tvoriace sekundárny sektor – I) cca 19% a primárny sektor cca 1%. USA disponujú rozsiahlym vnútorným trhom kontinentálneho typu s vysokou kúpyschopnosťou, čo spolu s relatívne vysokým stupňom surovínovej, palivovej a energetickej sebestačnosti znásobuje ich ekonomickú silu.

Základnými právnymi formami v štruktúre podnikateľských subjektov v USA sú:

- *Individual (sole) proprietorship* (podnik jednotlivca) – najpočetnejšia právna forma (75-80% z celkového počtu podnikateľských subjektov v USA), fyzická osoba s neobmedzeným ručením. Najčastejšie sa táto právna forma uplatňuje v odvetviach ako sú veľkoobchod, maloobchod, služby a stavebníctvo;
- *Partnership (obchodná spoločnosť založená na podielovom vlastníctve dvoch alebo viacerých partnerov)* – najmenej početná forma ekonomických subjektov, má dva základné typy – general partnership (spoločnosť s ručením neobmedzeným) a limited partnership (spoločnosť

s ručením obmedzeným). Odvetviami kde sa koncentruje podnikanie takýchto firiem sú najmä financie, poisťovníctvo, obchod s nehnuteľnosťami a služby;

- *Corporation (obdobá akciových spoločností)* – vlastní ich akcionári, ručenie je obmedzené výškou kapitálového vkladu do akcií, výšku minimálneho základného imania určujú jednotlivé štáty v USA osobitne. Nevýhodou korporácií je dvojité zdanenie zisku (odvádza sa daň z príjmu právnickej osoby – korporácie a následne pri delení už zdaneného zisku na dividendy akcionári zaplatia daň z príjmu fyzických osôb, resp. právnických osôb, ak sú akcionármi právnické osoby). Korporácie najčastejšie pôsobia v spracovateľskom priemysle, službách, finančnom sektore, veľkoobchode a maloobchode.

Špecifikom personálnej politiky v USA je **princíp seniority**. Do škály pracovných pozícií (od najmenej po najviac platené pozície) sú zamestnanci zaradovaní podľa dĺžky pôsobenia vo firme – na najlepšie platenej pozícii pôsobí zamestnanec ktorý je vo firme zamestnaný najdlhšie. Ak takýto zamestnanec z firmy odíde, všetci postúpia o stupeň nahor. Tento princíp seniority je v praxi samozrejme modifikovaný zohľadňovaním špeciálnej kvalifikácie a skúseností. Je pomerne nepružný a vyvoláva dodatočné náklady, najmä pri zmenách organizačnej štruktúry firiem, alebo pri vnútrofirémnych presunoch.

Špecifikom na trhu práce je skutočnosť, že v porovnaní s európskymi krajinami je v USA **odborové hnutie** skôr v defenzívnom postavení. Súvisí to s vývojom amerického trhu práce, s jeho stupňom organizovanosti, ako aj s jeho etnickou, kultúrnou a náboženskou fragmentáciou.

Hospodárska politika v USA v 19. storočí a prvé dve dekády 20. storočia bola založená na princípoch *klasického liberalizmu*. Ekonomická úloha štátu sa koncentrovala na reguláciu množstva peňazí v obehu s cieľom zabezpečiť stabilitu meny. Prvá štruktúra centrálnych štátnych úradov vzniká až v poslednej tretine 19. storočia. V tomto kontexte však bol roku 1890 v USA prijatý prvý protimonopolný zákon na svete.

Systematické formy štátneho intervencionizmu prichádzajú v hospodárskej politike USA na scénu až s programom *New Deal* v 30. rokoch 20. storočia. Aktívna úloha štátu v hospodárskej politike po Veľkej hospodárskej kríze bola založená na troch pilieroch, tzv. 3R: Relief (podpora), Reform (náprava), Recovery (ozdravenie) americkej ekonomiky. Program *New Deal* zahŕňal zamestnanie viac ako 2 mil. osôb vo verejných programoch (aktívna politika práce), riadenie vzťahu medzi zamestnávateľom a zamestnancami a vznik moderného systému sociálneho poistenia. Teoretickým základom tu bolo keynesiánsstvo, ktoré kladie dôraz na aktívne opatrenia v oblasti fiškálnej politiky, stimulujúce agregátny dopyt. Štátne zásahy do ekonomiky vrcholili počas II. svetovej vojny, kedy bola hospodárska politika USA chápaná ako celoštátne koncipovaný programovaný ekonomický vývoj. *Keynesiánska orientácia hospodárskej politiky* v USA dominovala až do 70. rokov 20. storočia, pričom dôraz sa kládol predovšetkým na udržanie a rozvinutie produkčného potenciálu a na udržanie vysokej zamestnanosti. Už na začiatku 60. rokov sa však objavujú problémy a nové prvky v hospodárskej politike pod tlakom vnútropolitických i medzinárodných dôsledkov relatívne nízkeho tempa ekonomického rastu a rastúcej nezamestnanosti (do tohto kontextu zapadá i snaha o fiškálne stimuly ekonomického rastu v rámci programu „New Economics“ za éry prezidentov J. F. Kennedyho a L. B. Johnsona).

Reálny ekonomický vývoj si v 2. polovici 70. rokov vynútil prehodnotenie prístupu k dopytovo orientovanej hospodárskej politike. V praxi sa presadzujú *neokonzervatívne koncepty hospodárskej politiky*. *Monetarizmus*, vychádzajúci z kontextu Chicagskej školy (H. S. Simons, M. Friedman) prenáša ťažisko z fiškálnych opatrení smerom k opatreniam centrálnej banky (FED). Dochádza k radikálnemu obmedzeniu prerozdeľovacej úlohy štátu a k podstatnému zníženiu podielu vládnych výdavkov na HDP. Hlavným nástrojom makroekonomickej regulácie sa stáva monetárna politika zameraná na

stabilitu meny a pôsobiaci proti inflačným tlakom. Ďalšie neokonzervatívne platformy (Ekonomía strany ponuky, Nová klasická ekonomia) sa presadzujú v 80. rokoch v *Programe hospodárskeho ozdravenia (Reaganomics)*, ktorý bol zameraný na štyri kľúčové oblasti: podstatné obmedzenie rastu federálnych výdavkov, výrazné zníženie federálnych daňových sadzieb, uvoľnenie federálnych regulačných opatrení a na stabilizačnú monetárnu politiku. Cieľom bolo zvýšiť motiváciu ekonomických subjektov, posilniť úlohu trhu pri alokácii zdrojov v ekonomike a potlačiť infláciu.

Vonkajšie ekonomické vzťahy USA:

- Z teritoriálneho hľadiska sú najvýznamnejšími obchodnými partnermi Spojených štátov: Kanada, Mexiko, Čína, Japonsko, Nemecko, Veľká Británia.
- USA sú najväčším vývozcom služieb na svete, potom nasleduje EÚ a Japonsko.
- Významná úloha USA v medzinárodnom pohybe kapitálu: do 1. svetovej vojny boli USA najväčším svetovým dovozcom kapitálu; po 2. svetovej vojne najväčším svetovým vývozcom kapitálu. V 1. polovici 80. rokov sa stali čistým dovozcom kapitálu, obrat nastal až v roku 1991.
- Z hľadiska medzinárodnej ekonomickej integrácie je významná účasť USA v Severoamerickej dohode o voľnom obchode (NAFTA) a v Ázijsko-pacifickej hospodárskej spolupráci (APEC).

NAFTA (Severoamerická dohoda o voľnom obchode – The North American Free Trade Agreement, NAFTA, resp. Tratado de Libre Comercio de América del Norte, TLCAN, resp. Accord de libre-échange nord-américain, ALÉNA) je trojstranným regionálnym integračným zoskupením Kanady, Spojených štátov amerických a Spojených štátov mexických, ktoré vzniklo 1. 1. 1994 s cieľom odstrániť bariéry obchodu, podporiť konkurencieschopnosť a rozšíriť investičné príležitosti. Vznik tohto integračného zoskupenia motivovali rozpačité výsledky snáh o liberalizáciu svetového obchodu na prelome 80. a 90. rokov dvadsiateho storočia, intenzifikácia integračných procesov v Európe v tom istom období, ako aj obmedzený ekonomický efekt Dohody o voľnom obchode (Free Trade Agreement, FTA) medzi USA a Kanadou z roku 1989. NAFTA vytvorila podmienky pre voľný pohyb tovarov, služieb a kapitálu v rámci členských krajín, nezahŕňa však voľný pohyb pracovných síl. Z hľadiska makroekonomickej integrácie teda ide o tzv. obmedzený spoločný trh. V rámci NAFTA bol vytvorený logistický koridor CANAMEX (CANAMEX Corridor), vytvárajúci podmienky pre tranzitnú cestnú a železničnú dopravu medzi Kanadou a Mexikom, ako aj podmienky pre rozvoj potrubnej dopravy a telekomunikačných sietí. Rast intraregionálnych obchodných a investičných tokov v rámci severoamerického regiónu prispel k ekonomickému rastu a vytváraniu nových pracovných príležitostí vo všetkých členských krajinách NAFTA. Z pohľadu USA ide o model mechanizmu, ktorý by sa mohol stať základom pre integráciu ďalších latinskoamerických krajín s cieľom vytvoriť Celoamerickú zónu voľného obchodu (The Free Trade Area of the Americas, FTAA). Napriek nesúhlasu niektorých lídrov latinskoamerických krajín a vzniku alternatívneho integračného zoskupenia Mercosur v Južnej Amerike, ktoré spôsobili oddialenie realizácie projektu FTAA, bola táto idea čiastočne implementovaná v podobe viacerých bilaterálnych dohôd medzi krajinami, ktoré majú záujem o znižovanie vzájomných obchodných bariér. Počas funkčného obdobia D. Trumpa [dochádza k transformácii NAFTA na U.S.M.C.A.](#)

APEC (Ázijsko-pacifická hospodárska spolupráca, resp. Ázijsko-pacifické ekonomické fórum – Asia-Pacific Economic Cooperation) je spoločenstvom 21 ekonomík v oblasti Ázie a Tichomorja, zameraným na podporu liberalizácie obchodu, investícií, hospodárskej a technologickej spolupráce, udržateľného ekonomického rastu a prosperity v regióne. Ide o medzivládne zoskupenie, ktorého členmi sú: Austrália, Brunejsko-Darussalamský štát, Kanada, Čilská republika, Čínska ľudová republika, Hong-Kong (spočiatku ako samostatná členská krajina), Indonézia, Japonsko, Kórejská republika, Malajzia, Nový Zéland, Papua-Nová Guinea, Peruánska republika, Filipínska republika, Ruská federácia, Singapurská republika, Thajské kráľovstvo, USA, Vietnamská socialistická republika, Spojené štáty mexické, Taiwan. Fórum vzniklo v roku 1989 ako neformálna diskusná skupina ministrov 12 zúčastnených krajín, od roku

1993 sa lídri jednotlivých členských krajín stretávajú na pravidelnej ročnej báze. Aktuálne snahy, deklarované v záveroch summitu v Pekingu v roku 2014, sú zamerané na podporu regionálnej ekonomickej integrácie s cieľom vytvoriť Ázijsko-pacifickú zónu voľného obchodu (Free Trade Area of the Asia-Pacific, FTAAP).